

Buzetski zbornik, 38, Buzet 2011., 352 str.

Trideset i osmi broj *Buzetskoga zbornika* ugledao je svjetlo dana u kolovozu 2011. zahvaljujući izdavačima IKD-u „Josip Turčinović“ iz Pazina i Kate-dri Čakavskoga sabora iz Buzeta. Ovaj broj podijeljen je na osam cjelina, a prije prve cjeline stoji, kako je uobičajeno, tekst gradonačelnikova govora na svečanoj sjednici buzetskoga Gradskoga vijeća održanoj povodom obilježavanja Dana grada.

Prva cjelina nosi naziv „41. znanstveni skup Buzetski dani“ (9-166) i sadrži dvanaest radova. „Gradine podno Žbevnice“ (11-20) napisala je Klara Buršić-Matijašić. Autoričino sudjelovanje na skupu bilo je potaknuto teren-skim obilascima prapovijesnih lokaliteta Jašmovica-Gradišće iznad Črnice, Sv. Bartul kod sela Černeki i Gračišće ispod Bresta. Autorica iznosi da prvi podaci o tim gradinama sežu u vrijeme od prije stotinjak godina, kada je tiskana prva knjiga Carla Marchesettija, koja je bila potpuno posvećena gradinama. Pristup gradini Jašmovica je zbog svojega geografskog položaja jako zahtjevan, a autorica odaje priznanje Marchesettiju koji je zaslužan za ucertavanje lokaliteta u arheološke topografske karte od početaka zanimanja za taj lokalitet. Ističe važnost fotografije prilikom istraživanja terena jer omogućuje analizu podataka koji se ne mogu sagledati promatranjem topografskih karata, a ti su podaci korisni jer omogućuju bolju pripremu prije odlaska na teren. Nakon toga, autorica donosi opis gradine, stanja njezina bedema, vegetacije, a nađeni su i sitni ulomci keramike, nakon čega su prikazane i točne mjere terena. Pažnju privlači kamen s uklesanim Kristovim likom i nečitkim natpisom iznad kojega je kapitel i metalni držač crkvene zastave koji je posvećen sv. Tomi. Gradina je korištena tijekom mezolitika, neolitika i bakrenoga doba. Autorica zatim opisuje nalazište Gračišće ispod Bresta koje sadrži veličanstveni tumul s grobom koji je devastiran, ima nekoliko obrambenih pojaseva i jednu široku terasu, a pronađena je i keramika. Sv. Bartul se nalazi istočno od Gračišća. Prošlim istraživanjima analizirana su tri srednjovjekovna groba pored ruševine kapele sv. Bartula, vjerojatno iz 10. ili 11. stoljeća. Radi se o manjoj gradini i srednjovjekovnom lokalitetu. Opisan je prilazak nalazištu, a pronađena je i keramika srednjovjekovne fature. Autorica zaključuje kako tri spomenuta gradinska nalazišta predstavljaju najzapadnije lokalitete Bužeštine koji su zbog svojega položaja imali važno mjesto u prapovijesnim komunikacijama u tom dijelu Istre.

Rad „Natpis Justinijanova doba iz naselja Rim (pod Ročom) o crkvenoj organizaciji“ (21–26) napisao je Ivan Milotić. U njemu se autor bavi natpisnim spomenikom pronađenim u 19. stoljeću kod naselja Rim koji je, iako nije sačuvan, poznat zbog prijepisa njegova teksta i crteža iz kojega se razabire da je u doba pronalaska bio očuvan u ulomku i razlomljen na dva dijela. Napominje da se radi o značajnom izvoru za poznavanje pravnih, crkveno-pravnih i povijesnih okolnosti na Roštini sredinom 6. stoljeća, ali i u unutarnjoj Istri općenito. Analizirane su epigrafske značajke, prikazan je tekst spomenika te njegov prijevod u kojemu se spominje dužnost prezbitera, čime se potvrđuje postojanje prezbiterijata i pokrštenost stanovništva Roštine u kasnoj antici. Spominjanje tršćanskoga biskupa upućuje na to da je Roština pripadala pod njegovu jurisdikciju, a tome u prilog govori i činjenica da su se teritoriji kasnoantičkih biskupija većinom preklapali s agerima rimskih kolonija. Autor se dotaknuo pravnoga položaja prezbitera i biskupa temeljem odredbi *Justinijanova kodeksa*. Razmatrajući razlog i povod postavljanja natpisa, autor smatra kako je tim činom prezbiter želio očuvati spomen na uređenje središta crkvenoga zdanja, dok je tražeći vremensku odrednicu zaključio da je natpis postavljen sredinom 6. stoljeća. Uz to, ukratko je objašnjeno štovanje kulta sv. Maura kojem je crkva pripadala, a nagađa se i da je mogla imati tipičan bizantski izgled. Zaključuje kako je natpis potvrda da je u 6. stoljeću Istra imala mjesnu crkvenu organizaciju koja je bila podvrgnuta jurisdikciji matične biskupije.

Željko Bistović napisao je članak „Dva konzervatorska priloga poznavanju kulturne topografije šireg područja Buzeštine“ (27–34) s namjerom da predstavi nove spoznaje o crkvama sv. Helene u Marčenigli i sv. Martina u Vodicama, do kojih se došlo tijekom obavljanja istražnih i zaštitnih radova na ovim sakralnim spomenicima. Autor donosi podatke o crkvi sv. Helene te je datira u 17. stoljeće, opisuje njezinu arhitekturu i ukazuje na njezinu jedinstvenu gradnju te drveni polikromirani oltar iz 17. stoljeća, koji je vjerojatno istovremen gradnji crkve. Pritom autor upućuje na proučavanje biskupskih vizitacija koje bi mogle uputiti na preciznije datiranje vremena njezine gradnje. U crkvu su ugrađene tri antičke lapide koje bi mogle predstavljati iznimno otkriće ako se pokaže točnim da su ugrađene u 17. stoljeću. Crkva sv. Martina, čija je obnova trajala od 2007. do 2009., opisana je kao izvana jednostavna, ali čija je unutrašnjost vrijedna istraživanja te se u radu ističe da unatoč tome nije znanstveno obrađena. Na kraju rada

autor iznosi popis najstarijih sakralnih objekata na području Ćićarije i nada se da će buduća istraživanja donijeti nove podatke kojima će se nadopuniti praznine srednjovjekovnih stoljeća.

„Prilozi o vrhuvskoj prošlosti (XI. – XIX. st.)“ (35-50) rad je Slavena Bertoše koji u uvodnom dijelu donosi zanimljive zemljopisno-povijesne crtice o selu Vrh. Opisuje njegovu stambenu izgradnju, a iznosi i podatke o prvom spominjanju mjesta i župe. Mjesto je bilo dio feudalnoga posjeda u kaštelu Sovinjaku i bilo je zapravo dio njegove obrambene linije, nakon čega je pripalo akvilejskim patrijarsima, da bi od druge polovice 14. stoljeća bilo u sklopu Pazinske knežije. Od 16. stoljeća mjesto je u trajnoj vlasti Mletačke Republike sve do njezine propasti. Bertoša ističe posljedice Uskočkoga rata (opustjelost, epidemije, kolonizaciju). Autor u radu iznosi podatke iz mletačkih izvješća pa tako doznajemo za prijepore žitelja Vrha sa žiteljima Sovinjaka, kao i za podjelu arkebuza radi obrane od napada „kraljevaca“. Na kraju su doneseni podaci o matičnim knjigama Vrha te stanje obrazovnih ustanova i kretanje broja stanovništva ovoga mjesta.

Zdenko Balog autor je članka „Susret antike i srednjeg vijeka – motiv orla i zmije u Istri“ (51-68). Taj je motiv jedan od onih koji su duboko ukorijenjeni u mnogim civilizacijama. Autor se usredotočio na njegovu pojavu u mediteranskom, maloazijsko-bliskoistočnom, europskom i sjevernoafričkom prostoru te naglasio njegovu svestremenost. Opisuje pojavu toga motiva u zoroastričkom kultu, koji se temelji na dualističkom sukobu dvaju suprotnih načela, a borba orla i zmije se pojavljuje i u literaturi i prikazana je na oslikanim vazama, pečatnjacima i slično. Pretkršćanski mit o orlu i zmiji javlja se i kod starih Slavena. Autor smatra da ne može biti slučajna činjenica da se zvijezda Orla i Zmije na nebu nalaze jedno do drugoga. Klasična antika prepuna je motiva orla i zmije, u Rimu je orao simbol pobjede, simbol Zeusa i Jupitera. U kršćanstvu se orao eksplicitno povezuje s Isusom, a zmija s vragom, što ima starozavjetnu utemeljenost. U srednjem se vijeku također rabi ovaj motiv te ga nalazimo po cijeloj Europi.

O radu Ivana Snebala, notara koji je djelovao sredinom 16. st. te o njegovoj notarskoj knjizi koja sadrži oporuke s prostora Buzeta piše Elvis Orbančić u tekstu „Oporučna pobožna praksa u Buzetu sredinom 16. st.“ (69-82). Autor je prikazao koje su sve pobožne prakse postojale u kontekstu oporuka posredstvom pobožnih legata. Dotaknuo se preporučivanja duše oporučitelja ili oporučiteljice Bogu, što je bio kulturni ritual ranoga novog

vijeka, izbora mjesta pokopa, što je odraz i društvenih odnosa, a ne samo pobožnosti, misa zadušnica, koje pokazuju koji su tipovi zadušnica bili najzastupljeniji, te čitanja psaltira, što je bio običaj u buzetskom komunu sredinom 16. st. Osvrnuo se i na pobožne ostavštine predmeta, plodova, zemlje, životinja, novca i stambenih objekata, a nakon prikaza primatelja legata, zaključuje kako je Buzet posredstvom oporuka prikazan kao tipično kasnosrednjovjekovno mjesto.

Alojz Štoković autor je rada „U gradu Buzetu 1580. Kronologija jedne apostolske vizitacije“ (83-88), u kojem piše o vizitaciji veronskoga biskupa i kardinala Agostina Valiera koji je u 16. stoljeću pohodio Buzet i okolne župe. Rad objašnjava razloge i tijek vizitacije te zaključuje da je vizitator bio zadovoljan stanjem sakralnih prostora i njihovim liturgijskim inventarom, ali nikako nije bio zadovoljan svećenicima koji su na razne načine kršili crkvenu disciplinu.

„Matične knjige umrlih 1815. – 1835.“ (89-110) rad je Jakova Jelinčića u kojem napominje da je zbog nedostatka evidencije za pojedine godine moguće napraviti usporedbu isključivo od 1821. do 1835. godine. Donosi broj krštenih i vjenčanih u tom razdoblju, ali i podatke o broju stanovnika, broju rođenih, vjenčanih i umrlih, kao i druge zanimljive podatke, poput onih o najstarijim osobama, prosjeku umrlih u odnosu na broj kućanstava te broju kuća u Buzetu. Dotiče se i bolesti općenito, zaraznih bolesti i nesreća te ubojstava, socijalnoga statusa i zanimanja. Rad sadrži i nekoliko priloga: popis obitelji, zanimanja, broj rođenih/krštenih, vjenčanih i umrlih itd. Ovim radom pokazano je kako matične knjige i danas fasciniraju količinom svojih podataka.

Sljedeći je rad, „Granične oznake na Buzeštini – materijalni ostaci kulturno-povijesnog nasljeđa“ (111-131), plod suradnje triju autora – Slavena Bertoše, Tatjane Bradare i Nenada Kuzmanovića. U prvom dijelu Bertoša uvodi čitatelja u problematiku mletačko-austrijskih „diferencija“ u Istri te navodi primjere i mjesta gdje su se odvijali sporovi oko granica posjeda. Drugi dio rada napisali su Bradara i Kuzmanović, u kojem predstavljaju različite oblike *kunfina* koji su razgraničavali prostor. Važno je reći kako je ovaj rad svojevrsno predstavljanje velikoga projekta „Kunfini i zlamenja – oznake granica i međa u Istri od srednjeg vijeka do našeg doba“. Rad sadrži katalog *kunfina* kao prilog.

Josip Žmak se u radu „Gromača i suhozid“ (133-137) pozabavio ovim dvama pojmovima. Objašnjava značenje riječi gromača u hrvatskim dijalek-

tima u Istri te naglašava da je gromača rezultat ljudske aktivnosti opisujući proces i razloge nastanka gromače. Za pojam suhozid utvrđuje da se u Istri rijetko rabi te uspoređuje funkciju suhozida i gromače.

„Minjera na kartama i elaboratima katastra *Catasto franceschino*“ (139-148) članak je Matije Nežića. Autor ukratko iznosi neke crtice o Minjeri pod Sovinjakom, koja je bila tvornica stipse i sumporne kiseline te navodi autore koji su je spominjali tijekom njezina rada. Upućuje na važnost odluke cara Franje I. o izradi katastra koji bi obuhvaćao sve pokrajine njegova carstva. Opisuje kako su se izrađivali katastri i što se uzimalo u obzir prilikom određivanja granica. Služeći se katastarskim planovima, Nežić piše o zgradama Minjere i njihovoj svrsi, a na temelju rada vlasnika tvornice Pietra Turrinija iznosi podatke o načinu njezina funkcioniranja. Slijedi opis čestica te zaključak koji pokazuje kako je Minjera bila poznata i izvan ondašnjega carstva.

U radu „Konzervatorsko-restauratorski zaštitni radovi u crkvi sv. Jurja u Buzetu“ (149-166) Toni Šaina uvodi čitatelja u značaj te crkve za Buzet te napominje kako se inventar u unutrašnjosti i sama crkva obnavljaju već dugi niz godina. Opisuje vanjski izgled crkve, dimenzije i materijal od kojega je pravljena, nakon čega piše o unutrašnjosti građevine te datira izgradnju oltara i stropne dekoracije. Navodi radove koji su izvedeni na građevini te na kraju upućuje na provođenje cjelovitoga istraživanja radi utvrđivanja svih graditeljskih faza crkve.

Druga cjelina zbornika zove se „Slavko Zlatić“ (167-190) i posvećena je stotoj obljetnici skladateljeva rođenja sadržavajući tri rada posvećena njegovu liku i djelu: „Istarski skladatelj Slavko Zlatić“ (169-178) napisali su Ivana-Paula Gortan-Carlin, Nikola Lovrinić i Mirjana Veljović, „Slavko Zlatić – učenik i sljedbenik Ivana Matetića Ronjgova“ (179-184) rad je Dušana Prašeljca, dok je „Obilježavanje 100. obljetnice rođenja Slavka Zlatića“ (185-187) napisala Ana Pernić.

Treća cjelina nosi naziv „Iz našeg kraja“ (189-218) i obuhvaća radove „Školstvo Bužeštine u radovima mons. Bože Milanovića“ (191-203) Bože Jakovljevića, „Buzetski turizam u brojkama“ (205-211) Nade Prodan Mraković te „U oku filmske kamere“ (213-218) Gordane Čalić Šverko. Na kraju slijede cjeline „Obljetnice“ (220-300), „Prikazi“ (301-328), „Literarni prilozi“ (329-336), „Biografije“ (337-340) i „Sport“ (341-350).

Objavljujući radove vrlo raznovrsne povijesne tematike ovaj zbornik svakim novim brojem nadopunjuje mozaik u kojemu čitatelj otkriva zani-

mljive detalje iz prošlosti Bužeštine, ali i drugih dijelova Istre. Zbornici poput *Buzetskoga zbornika* svoje mjesto moraju imati na policama svakoga zaljubljenika u istarsku povijest.

Nikša Minić

***Buzetski zbornik*, 39, Buzet 2012., 284 str.**

U 2012., godini teškoj za knjigu, organizatori skupa *Buzetski dani* smogli su snage za izdavanje 39. sveska *Buzetskoga zbornika*, nastaloga na podlozi izlaganja s toga skupa. Izdanje je tradicionalno podijeljeno na nekoliko velikih poglavlja: „Znanstveni skup »Buzetski dani«, „Iz našeg kraja“, „Obljetnice“, „Prikazi“, „Literarni prilozi“, „Biografije“ i „Sport“. Izdavači su „Josip Turčinović“ iz Pazina i Katedra Čakavskog sabora Buzet, a urednica je Elena Grah Ciliga. Zbornik tradicionalno otvara tekst govora buzetškoga gradonačelnika Valtera Flega sa svečane sjednice Gradskoga vijeća povodom obilježavanja Dana grada (Subotine) održanoga 9. rujna 2011.

Prvi je u nizu od 12 radova članak Vesne Girardi Jurkić „Žarna nekropola na Pintoriji kod Buzeta. Istraživanja 1978. i 1979. godine“ (11–28), objavljen posmrtno, u kojem govori o pronalasku i istraživanju rimske žarne nekropole na Pintoriji kod Buzeta otkrivene slučajno, prilikom građevinskih radova. Iznenađenje je bilo i bogatstvo predmeta pronađenih na lokalitetu korištenom unutar jednoga stoljeća – od sredine 1. do sredine 2. st. po. Kr. Istraživanje je dovelo do zaključka da je na ovom prostoru živio bogat sloj stanovništva koji se bavio trgovinom, dok način ukopa govori o autohtonom histarskom romaniziranom stanovništvu.

Slaven Bertosa predstavio je rad „Račice – povijesni fragmenti od srednjeg vijeka do 19. stoljeća“ (29–54). Iako različiti arheološki nalazi potvrđuju naseljenost toga lokaliteta već u antici, veća životna aktivnost pripada razdoblju od 1494. do 19. st., kada su Račice bile posjed plemićke obitelji Walderstein. Arhivski materijali – razne diplome i urbari mletačke i austrijske vlasti te ostali dokumenti – dokazuju važnost Račica u prošlosti.

Alojz Jembrih je izlaganje o Stipanu (Stjepanu) Konzulu Istrijanu (Istraninu) pretočio u tekst „Konzulovo putovanje iz Uracha u Istru, Turopolje i natrag (1562./63.)“ (55–70). Konzul je najprije otputovao u